

ÆRBARHEDENS KODEKS

– skilsmisser blandt etniske minoritetskvinder

Af Farwha Nielsen

I forbindelse med arbejdet som tværkulturel konfliktmægler og rådgiver, har jeg indhøstet viden om skilsmisser blandt etniske minoriteter. Ifølge mine erfaringer og Rigspolitiets statistik for 2008 tyder meget på, at der er en stigning i antallet af skilsmisser. Stigningen kan være tegn på et gradvist gennembrud for de etniske minoritetskvinders ønske om bedre ligestilling kønnene i mellem. Dermed fortolkes tendensen positivt, i hvert fald set fra en feministisk synsvinkel. Den stigende skilsmissetendens er dog også karakteriseret ved mange negative, uforudsete processer og konsekvenser. Det er disse der belyses i forhold til skilsmissekonfliktens værdidimension, den personlige dimension og den samfundsmæssige dimension.

Selvom antallet af skilsmisser stiger blandt de etniske minoriteter, er det ikke velset. Mange kvinder med f.eks. pakistansk, afghansk, tyrkisk, kurdisk, iransk og arabisk baggrund er opdraget med en tankegang, som fordømmer skilsmisser - især når det er kvinderne der tager initiativet. I de fleste tilfælde indeholder opdragelsesidealene i disse grupper en definition af, hvad der konstituerer en ærbar og respektfuld kvinde, og hvordan en ærbar kvinde skal forholde sig til ægteskabsinstitutionen.

Ifølge definitionen bør en kvinde være meget overbærende, nærmest selvudslettende, overfor sin familie, ægtemand og hans familie. Ofte betyder det i praksis, at hun skal acceptere fysisk og psykisk vold, fordi den almindelige opfattelse er, at manden pga. naturens kræfter har svært ved at styre sit temperament. Derfor er det kvinden, der er forpligtet til at kontrollere sig selv. Jo højere en kvindes tålmodighedstærskel er desto større er muligheden for, at hun bliver velanset og respekteret. Anseelsen kan være langvarig eller midlertidig.

Den generelle forventning til en kvinde er, at hun ikke skal begære skilsmisse, selv om der er store problemer i ægteskabet, herunder vold. I den mandsdominerede kultur repræsenterer en skilsmisse ofte en svaghed, der placerer kvinden og hendes familie uden for definitionen af ærbarhed. Skilsmissen kan føre til tab af respekt og anseelse i omgangskredsen, hvor det betragtes som brud på gældende ærbarhedskodeks¹¹. I forlængelse heraf kan det forårsage social udstødning og isolering. Omgangskredsen kan fordømme kvinden, fordi hun ikke er i stand til at leve op til kravet om, hvordan en kvinde bør opføre sig, når der er problemer i ægteskabet. Når vold og andre undertrykkende handlinger er accepterede i ægteskabelig sammenhæng er ræsonnementet, at der må være noget galt med kvinden, da hun ikke er i stand til at vise overbærenhed over for sin ægtemand.

SADIAS HISTORIE²⁾

For at tydeliggøre det patriarkalske ræsonnements omkostninger og problemstillinger for etniske minoritetskvinder vil jeg bruge et casestudie. Sadia er en 40-årig kvinde med tre børn (to døtre og en søn). Hun har flygtningebaggrund og mange traumer med i bagagen. Sadia tilhører en meget traditionel familie, der opfatter skilsmisser som en skamfuld handling. Hun har derfor aldrig mødt en fraskilt kvinde i sin familie, hvilket begrænser hendes viden om, hvad et liv som fraskilt indebærer. De fleste af hendes familiemedlemmer bor i en landsby i hjemlandet. Udover sin eksmand har Sadia en søster og en bror i Danmark. Selv har hun ikke gode danske sprogkundskaber, og hun har aldrig fået fodfæste på arbejdsmarkedet, hvorimod hendes søster er veluddannet, har gode sprogkundskaber og et godt lønnet akademisk job.

Sadia har hele tiden oplevet vold i ægteskabet. Hendes familie, inklusiv den veluddannede søster³⁾, har imidlertid sagt til hende, at hun skal være overbærende overfor sin mand. Ifølge dem vil mandens psykiske og fysiske vold stoppe på et eller andet tidspunkt, og derfor skulle hun ikke overveje skilsmisse. Familiens svar har

ligeledes været, at hvis Sadia blev skilt fra sin mand, ville det føre til dårlige relationer mellem de to familier. Sadia prøvede at udholde volden som dog eskalerede. Manden begyndte at udsætte børnene for vold. De blev meget påvirkede af faderens voldelige adfærd og viste tegn på manglende trivsel og misrøgt.

Sadiaz første forhandlinger med sine forældre, som boede i hjemlandet, varede i lang tid. Hun prøvede stædigt at overbevise forældrene om at give hende tilladelse til at blive skilt. Først var de ikke indstillet på at støtte hende, men da ægtemanden begyndte at blive voldelig over for børnene, og da de vidste, at dette kunne medføre et kommunalt indgreb og fjernelse af børnene fra hjemmet, accepterede de skilsmissen og startede forhandlinger med ægtemandens familie i hjemlandet. I forhandlingsforløbet henvendte Sadia sig også til kommunen, hvor hun fik hjælp af en tværkulturel konfliktmægler, der fungerede som sparringspartner.

Efter forældrenes godkendelse indledte Sadia selv forhandlingsprocessen med manden i samarbejde med konfliktmægleren. Sadiaz mand ville ikke acceptere skilsmissen og ville slet ikke give Sadia *talaq* (*sharia skilsmisse*), hvilket var Sadiaz mål. Manden ville være med til at hun blev skilt via statsforvaltningen, men ikke på muslimsk måde. Sadia fik sin skilsmisse efter en længerevarende mæglingsproces, men hendes søster og svoger accepterede aldrig skilsmissen. Dette på trods af at søsteren og svogeren er højt uddannede og udadtil fungerer som velintegrerede.

Lige efter skilsmissen var Sadia glad og lettet over, at hun og børnene kunne se frem til et liv uden vold. Men kort tid efter begyndte sladder om, hvorvidt Sadia var en ærbar kvinde. Søsteren og hendes familie var, ifølge Sadia og hendes børn, nogle af de værste til at bagtale. I samarbejde med andre fra hjemlandet begyndte de at udelukke Sadia og børnene fra omgangskredsen. Flere kvinder tog afstand fra Sadia. Den sociale udstødning tog gradvist til, og den lille familie begyndte at være meget alene. Sadia prøvede at få støtte fra sine forældre, men de gav hende selv skyl-

den for de negative omstændigheder, hun oplevede.

Sadia udviklede en depression og angst for omgangskredsens sladder. Der var bl.a. megen snak om, at Sadia var en "luder", og at det var derfor, hun blev skilt. Sadias døtre var angiveligt lige så "løse på tråden" som deres mor. Omgangskredsens beviser på døtrenes upassende adfærd kunne være banale hændelser som det at blive set med en drengeven eller at deltage i en ungdomsfest, hvilket blev fordømt som usømmeligt i henhold til den etniske minoritets kulturelle adfældsregler.

Sadia blev meget optaget af at afværge bagtalelserne af sine døtre, f.eks. ved at underlægge dem ekstrem social kontrol. Døtrene skulle redegøre for hvert skridt de tog og måtte f.eks. ikke deltage i nogen aktiviteter efter skoletid. Sadia begyndte også at blive meget religiøs; en holdning hun ellers havde taget afstand fra før skilsmissen. Med henvisning til de religiøse dogmer forlangte hun, at døtrene skulle bede fem gange om dagen og holde sig inde. Selv håbede hun på at få syndsforladelse for at have gennemført skilsmissen. Langsomt stoppede Sadia med at gå ud eller have særlig megen kontakt til det danske samfund, hvilket betød, at hendes danskundskaber blev dårligere efter skilsmissen. I stedet for at udnytte den nyvundne frihed til at opbygge sit danske sprog og blive integreret på arbejdsmarkedet, brugte Sadia timevis på arabiske og indiske tv-kanaler.

Børnene havde ingen kontakt til deres fader. Sadia fortalte dem altid om sit had mod eksmanden og hans familie. Overfor børnene viste Sadia sin vrede åbenlyst, og hun fyldte dem med alle mulige negative opfattelser af andre. Hvis børnene gerne ville se deres fader, blev Sadia forbitret. Børnene kom til at befinde sig en i særdeles presset situation, præget af moderens negative følelser og faderens ligegyldighed. De prøvede at klare sig selv så godt som muligt, uden særlig megen hjælp fra familien eller myndighederne. Kommunens hjælp stoppede lige efter skilsmissen, og Sadia fik ikke ret megen offentlig støtte herefter.

Grundet tiltagende psykiske problemer

blev Sadia med mellemrum indlagt på en lukket psykiatrisk afdeling. Under sådanne ophold klarede børnene sig selv eller blev sendt til Sadias søster, som tugtede dem konstant. Børnene kunne ikke betro sig til nogen. De forsøgte at skåne deres moder ved ikke at fortælle hende om de urimeligheder, søsteren udsatte dem for. Situationen blev forværret med Sadias stadig hyppigere hospitalsophold, hvor hun var indlagt i løbet af ugen og kun kom hjem i weekenderne. Børnene kunne ikke se faderens familie, da Sadia efter skilsmissen havde forbudt det og holdt dem væk; skilsmissens efterdønninger havde selvsagt skabt mangeartede problemer mellem eksmandens familie og Sadia.

Når Sadia endelig var hjemme fra hospitalet, var hun stærkt medicineret. I den tilstand begyndte hun at være voldelig overfor sine døtre, i særdeleshed den ældste datter, som havde påtaget sig ansvaret for hjemmet. Efter skilsmissen var den ældste datter og Sadias forhold rimelig godt. Datteren hjalp sin mor med papirarbejde og fungerede som tolk. Hvis Sadia ikke kunne deltage i et forældremøde i de mindre søskendes skole, deltog den ældste datter på hendes vegne. Langsomt begyndte datteren at opfatte sig selv som reserve-mor for sine søskende, hvilket resulterede i rolleforvirring internt i familien. I takt med at datteren udviklede en afgørende rolle, forventede hun en mere ligeværdig behandling fra moderens side. Sadia derimod havde en aldershierarkisk opfattelse af sin datter, hvilket betød, at uanset hvor meget datteren hjalp, kunne hun ikke forvente ligeværdighed.

Derimod gav Sadia stor autoritet til sønnen, som er den yngste i familien. Efter nogen tid blev han aggressiv overfor både sine søstre og moderen. Han antog hurtigt den traditionsbundne manderolle, som han havde set faderen udøve, og ville egenhændigt bestemme, hvad kvinderne måtte og ikke måtte gøre. Sønnen skammede sig over sin moders skilsmisse og begyndte, ligesom nogle af de øvrige familiemedlemmer at kalde Sadia for en "luder."

Den vold som Sadia selv havde kæmpet i mod, blev nu en del af hendes egen adfærd. Udover de tiltagende kampe med

sønnen, som hun dog tabte både fysisk og psykisk, forsøgte hun ihærdigt at kontrollere sine døtre, formodentligt for at skabe et bedre omdømme for dem og sig selv. Men vold og kontrol blev for meget for den ældste datter, hvilket førte til at hun flygtede hjemmefra.

På baggrund af den ældste datters flugt og moderens svækkede sindstilstand begyndte de offentlige myndigheder at være opmærksomme på de mindre søskendes opvækst og trivsel. Familien fik desværre en sagsbehandler, som havde svært ved at overskue og forstå Sadias situation. Det betød, at familiens sag blev forsømt og Sadia mistede kontakten til sin datter. Sagen forløb over lang tid, og da de andre to børn blev 18 år, gav myndighederne slip på familien.

SKILSMISSEPROCESSER OG PERSONLIGE KONSEKVENSER

Sadias historie viser nogle af de processer, hun skulle gennemgå for at blive skilt. Hun var heldig, at hendes eksmand accepterede skilsmissen til sidst. En stor del af kvinderne har mange problemer med overhovedet at få deres skilsmissebegæring anerkendt. De er ofte på flugt fra familien og lever med konstante sikkerhedsproblemer, hvilket er psykisk belastende for kvinden og hendes børn. Under disse vilkår føler kvinderne, at de har fået deres frihed, men at de ikke kan bruge den i det omfang, de har lyst til.

Sadia startede først forhandlinger med sin egen familie og derefter med manden og hans familie. For Sadia var det vigtigt, at hun fik både sin danske og muslimske skilsmisse. Manden var dog i mod at give hende muslimsk skilsmisse, fordi han gerne ville beholde to fordele: Den ene var at han ville fortsætte med at have ret til at bestemme over hende og børnene. Den anden var at han ville forhindre hende i at blive gift igen. Ifølge sharialovgivningen kan en kvinde kun indgå *nikah* (muslimsk vielse) på ny, hvis der ikke er tvivl om hendes *talaq* (muslimsk skilsmisse).

Det fremgår af casen, at selvom Sadias forældre accepterede skilsmissen, var hendes søster og svoger meget i mod hendes

valg. Hver gang Sadia fik problemer, blev hun mødt med nedladende udtalelser om, at det var hendes egen skyld. Når kvinderne selv beder om skilsmisse, risikerer de altså at miste støtten fra familien. Personlig støtte kan heller ikke hentes i nærmiljøet blandt landsmænd og kvinder. Også her forekommer social udstødning af fraskilte kvinder, og da mange flygtninge- og indvandreretværk i forvejen er begrænsede, kan den sociale isolation få fatale konsekvenser.

Risikoen for marginalisering er også høj for de fraskilte kvinders børn, da de lider under tab af kontakt til familie og venner. I Sadias case, og generelt i skilsmissesager blandt etniske minoritetskvinder, bliver der ofte ført krig mellem familiemedlemmerne, og her er børnene et af de vigtigste våben. Forældrenes konfliktperspektiv er fyldt med vrede, frygt, forvirring og modsatrettede interesser og involverer børnene som bliver splittet mellem moderen (og evt. hendes familie) og faderen (og hans familie). De negative påvirkninger fører til psykiske vanskeligheder, og kommer tit til at hænge over børnenes tilværelse som en stor, sort sky.

Den psykiske sårbarhed kan forstærkes af rolleforvirring mellem børn og voksne. I casestudiet af Sadias lille familie havde datteren svært ved at navigere i forholdet til moderen. Datteren kunne ikke forstå, hvorfor hun blev behandlet som et barn, når moderen var færdig med at bruge hende til at udføre voksenopgaver. Konflikten blev tilspidset ved at datteren flygtede, hvilket tillige påvirkede søskenderelationerne. Moderens reaktion var, som i andre tilfælde jeg har været vidne til, karakteriseret ved at hun nægtede datteren kontakt med de mindre søskende, hvilket forårsagede frustrationer i søskendeflokken og skabte psykisk tomhed, som datteren selv udtrykte det.

Ligesom Sadia forsøger nogle fraskilte kvinder efter skilsmissen at overbevise omgivelserne om, at de er ærbare ved at blive stærkt religiøse⁴. Kvinderne tror, at denne handling medvirker til at genvinde deres anseelse og genskabe deres sociale position i omgangskredsen. Men de og deres døtre betaler en meget høj pris, fordi

moderen opgiver sin sociale frihed og samfundsdeltagelse samtidig med at hun påtvinger sine døtre at gøre det samme. Man kan være tilbøjelig til at tro, at familien vil finde nogle andre venner og et nyt fællesskab i det religiøse miljø, men det er svært, da det religiøse samfund generelt tildeler fraskilte kvinder en meget begrænset plads.

Som det fremgik af casen, kompliceres relationen mellem sønnen og moderen efter hun har fået status som fraskilt kvinde. Årsagen er, at drengen simpelthen får lov til at erstatte sin faders rolle ved at blive betragtet som familiens overhoved, selvom han aldersmæssigt er yngre end pigerne. I den sammenhæng bliver aldershierarkiet erstattet af kønshierarkiet. I og med at det sker, får mødre svært ved at styre drengebørnene, da de afgiver forældreautoriteten og dermed indtager en underordnet, relativ magtesløs position.

En medvirkende faktor til den komplicerede moder-barn relation er, at sønnen skammer sig over sin moders skilsmisse. Skammen gør det svært for ham at håndtere tilværelsen generelt og tilknytningen til moderen og søstre specifikt. For at forstå den bagvedliggende psykologiske dynamik, må den skam drengen føler sættes i forhold til sin egen modsætning: æren. I en kultur, hvor en mand kun er en mand, hvis han har æren i behold, blokerer den "vanærende skilsmisse" for at drengen kan udvikle sig i overensstemmelse med de traditionelle forskrifter. Da moderen jo fremstår som eksponent for den skamfulde skilsmissehandling, retter sønnen sine voldelige reaktioner mod hende for at efterleve den inkorporerede logik slægten har ophøjet til sædvane.

SAMFUNDSMÆSSIGE ASPEKTER

De kvinder med etnisk minoritetsbaggrund, der gennemgår en skilsmisse, agerer ikke uafhængigt af de overordnede økonomiske og sociale strukturer, der præger deres levevilkår. Velstillede og veluddannede kvinder har, alt andet lige, et bedre udgangspunkt for at komme godt ud af en skilsmisse. Andre kvinder med manglende sprogkundskaber, ingen eller

kun ringe uddannelse og begrænset viden om, hvordan det danske samfund fungerer, har et langt svagere fundament for at tackle en skilsmisse. Langt de fleste kvinder med etnisk minoritetsbaggrund der har sprogvanskeligheder lever i underdanmark, og tilhørsforholdet til en udsat socialgruppe får stor betydning for, hvordan og på hvilke præmisser den fraskilte kvinde viderefører sit liv.

I det danske samfund udløser en skilsmisseproces ikke nødvendigvis hjælp fra det offentlige, og ofte er kommunen ikke klar over, hvad den etniske minoritetsfamilie gennemgår medmindre, der kommer en underretning om børnene fra skolen eller børnehaven. I nogle tilfælde har en kommunal medarbejder kontakt til kvinden, hvis hun f.eks. er på overførselskomst. Selv om medarbejderen i beskæftigelsesforvaltningen bliver bekendt med familiens vanskeligheder, er det ikke altid forvaltningerne taler sammen. Derfor kan det hænde, at børne- og familieforvaltningen bliver inddraget alt for sent i processen. Selv hvis børne- og familieforvaltningen er inde i sagen, er det ikke sikkert familien bliver hjulpet. Grunden kan være, at der er brug for så massive foranstaltninger, at sagen bliver uoverskuelig og at der ikke findes kvalificerede medarbejdere, som har indsigt og kompetence til at hjælpe familien på en ordentlig måde⁵¹.

De utilsigtede svagheder jeg har observeret i den kommunale praksis spiller sammen med en manglende skilsmissekultur i etniske minoritetsfamilier. Her er åben fjendtlighed og nedsmeltning af kommunikationen sædvanlige kendetegn, når parterne går fra hinanden. Den form for skilsmisse finder selvfølgelig også sted i danske familier, men der er dog udviklet nogle kulturelle referencerammer og idealer, hvor fokus i de fleste tilfælde er på børnenes beskyttelse og trivsel.

De fleste danske familier vil f.eks. støtte deres datter, hvis hun bliver skilt fra sin mand, og en fraskilt kvinde stigmatiseres ikke i omverdenens øjne. Hvis moderen bliver gift igen, er hun i de fleste tilfælde i stand til at værne om sine børn. Der er udviklet institutionelle strategier for, hvordan forældrene bør samarbejde om dele-

børn, samt hvordan man bedst kan skærme sine børn af fra den angst og de negative følelser forældrenes samlivsbrud afstedkommer. I det hele taget forsøger man at skåne børnene så meget som muligt ved forhandlinger, kompromisser og aftaler.

Situationen er væsensforskellig i de fleste etniske minoritetsfamilier og kan demonstreres med en af skilsmisens eftervirkninger: det er vanskeligt for fraskilte kvinder at blive gift igen. Udover at der er få etniske minoritetsmænd, der vil gifte sig med en fraskilt kvinde, som har børn i forvejen, har kvindens familie svært ved at acceptere eller give hende tilladelse til at blive gift igen. Den manglende skilsmissekultur betyder i mange tilfælde, at børnene lider overlast, fordi de ikke beskyttes mod moderens ny partner og hans familie-medlemmer.

Generelt er omgangskredsens mening om delebørn ikke positiv, og det er svært at finde fuld accept af børnene. Moderens manglende beskyttelse af børnene viser sig f.eks. i forbindelse med et indberettet overgreb. I sådanne tilfælde har jeg mere end en gang oplevet, hvor svært det er for moderen at tage børnenes parti og erkende, hvad hendes ny mand har gjort mod dem. Nogle gange, hvor myndighederne har været indblandet, har moderen ligefrem lagt pres på sin datter for at hun skulle trække sine udtalelser om stedfaren tilbage.

Hvis jeg sammenholder de tre elementer beskrevet ovenfor: 1) kvindernes lave placering på den økonomiske og uddannelsesmæssige rangstige; 2) svagheder i den kommunale praksis; og 3) den manglende skilsmissekultur i etniske minoritetsfamilier, fremkommer et billede af højspændte skilsmisseforløb, hvor de implicerede kvinder udsættes for en tredobbelt marginalisering.

Den tredobbelte marginalisering begrundes altså med sammenflettede forhold, hvor kvindernes i forvejen begrænsede muligheder for et aktivt arbejdsliv og samfundsdeltagelse tenderer mod at svække deres kulturelle og økonomiske handlekraft efter skilsmisens. Derudover er det offentlige hjælpeapparat ikke gearet til at håndtere så kulturelt ukendte, subtile skilsmiseprocesser, hvilket utilsigtet af-

sondrer kvinden og lader hende alene om at klare sig igennem. Endelig har vi at gøre med en mangel på skilsmissekultur i etniske minoritetsfamilier. Disse kaotiske skilsmisser kan betegnes som en kortslutning af vrede, had, skam og sædvaneret til at straffe den "skyldige", for det meste kvinden, med udstødelse.

KONKLUSION

Artiklen tydeliggør nogle af de dilemmaer og nødsituationer en minoritetskvinde oplever i forbindelse med skilsmisse. Der er alvorlige konsekvenser forbundet med at gøre modstand mod vold i ægteskabet ved at indlede skilsmisseprocessen. Kvinderne kan risikere at blive socialt udstødte og dermed isoleret. Marginaliseringen foregår i starten i forhold til omgangskredsen, men kan langsomt føre til, at kvinderne også bliver isoleret i forhold til det danske samfund.

Psykiske problemer, forfølgelse og dybe brydninger, både i kvindens egen familie og i svigerfamilien, er nogle af de almindelige udfald af skilsmisens. Kvindernes begrænsede sprogkundskaber og kontakt til det danske samfund betyder, at de mangler viden om, hvordan de opnår selvstændig mobilitet i sociale og uddannelsesmæssige sammenhænge. I stedet slås de videre inden for rammerne af ærbarhedens kodeks, der er en traditionel, mandsdomineret forestilling om relationerne mellem kønnene, eller anviser sig selv en religiøs renselsesproces der paradoksalt retfærdiggør videreførelse af en række forbud og fordomme til fordel for mændenes magt-felt.

Skilsmissekonsekvenserne rammer ikke alene de fraskilte kvinder, men også deres børn, som risikerer at blive ofre for konflikten. En manglende skilsmissekultur medfører et fikseret konfliktmønster, hvor det ikke er børnene, der er i fokus, men snarere de voksne. Børnene bruges som indsatser i et spil, hvor det at vinde forbundsfæller og skærpe konfrontationen med henblik på at få modparten til at tabe, bliver centrale omdrejningspunkter. Drengbørn har en højere risiko for at udvikle alvorlige voldelige og psykiske pro-

blemer, som kan skabe vanskeligheder for både moderen og søskende. Ofte skammer drengene sig over deres situation, hvilket giver mindreværdskomplekser og påvirker deres relation til andre. De fraskilte kvinder har i mange tilfælde svært ved at styre deres drengebørn og derfor ender det med, at drengene dominerer familien.

Samfundet, herunder de sociale myndigheder, har svært ved at hjælpe skilsmissefamilierne. De sociale myndigheder er ikke særlig opmærksomme på behovet, fordi man ikke er bevidst om de negative konsekvenser, der er forbundet med skilsmisser blandt etniske minoritetskvinder. Den manglende opmærksomhed er medvirkende til, at de sociale myndigheder bliver inddraget alt for sent i disse sager. Samtidig er der en mangel på tværkulturelle kompetencer hos de kommunale medarbejdere. Analyse af kvindernes situation kræver, at man har viden om diverse kulturer og dermed en forståelse for de vanskeligheder, som de er oppe imod. Ofte bliver kvinderne sammenlignet med danske kvinder i lignende situationer, hvilket kan være problematisk. En sådan sammenligning overser nemlig de specifikke kulturelle vinkler, som har betydning for de etniske minoritetskvinder og deres børn.

I denne artikel har jeg synliggjort en del komplekse og faretruende vilkår, som nogle af de fraskilte etniske minoritetskvinder og deres børn oplever. Det skal dog ikke overskygge, at det er positivt, at de gør oprør mod vold og undertrykkelse. I den sammenhæng er det vigtigt, at samfundet er i stand til at hjælpe kvinderne, så de ikke vender tilbage til et undertrykkende samliv. Kvinderne er mønsterbrydere og kan fungere som rollemodeller for kommende generationer, der forhåbentlig ikke vil affinde sig med mandlig dominans i ægteskabet.

NOTER:

1. Ærbarhedens kodeks er ikke statisk, men i de fleste miljøer ved man præcist, hvem der fortjener respekt og i hvilket omfang. Optjening af respekten er forskellig fra kulturkreds til kulturkreds, men generelt er den afhængig af, hvor meget man har holdt sig indenfor rammerne af traditionelle og, i nogle tilfælde, religiøse regler og tankesæt.
2. Navn og visse hændelser i casestudiet er ændret, så casen fremstår anonymiseret.
3. Der findes en antagelse om, at de æresbaserede ideologier ikke findes blandt uddannede etniske minoriteter. Denne opfattelse skyldes en mekanisk sondring mellem tradition og modernitet og bør nuanceres, da der også findes særdeles veludannede mennesker, som udsætter deres familiedømmer for patriarkalsk undertrykkelse.
4. Kvinderne kan også blive religiøse pga. ensomhed, hvor de forsøger at finde trøst og støtte i troen.
5. Viden om æresrelaterede problemstillinger og metoder til håndtering af dem kan være afgørende for om en familie får den nødvendige hjælp. F.eks. vil en socialrådgiver med kulturelle færdigheder være i stand til at gennemskue de mest almindelige konsekvenser af en skilsmisse for kvinder med etnisk minoritetsbaggrund.

*Farwha Nielsen er
Cand.mag/Specialkonsulent. Arbejder som
tværkulturel rådgiver og konfliktmægler.*